

Bytový seminář

Ladislav Hejránek

- ◆ bytový seminář, česky, vznik: 8. 6. 1977
- ◆ private seminar, Czech, origin: 8. 6. 1977

Bytový seminář [1977]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Člověk k tomu, aby mohl přijmout tuhle zkušenost, se musí do určité míry nejprv tím... a teďka... protože když dostatečně hluboko nejdeš sám od sebe, tak s tím naprosto souhlasím.

Já jsem chtěl jenom říct, že filosof musí pamatovat na to, že musí poměrně podobným jazykem, v podobném smyslu hovořit v úrovni biologické jako na úrovni duchovní. A protože když si přečteme různé práce o chování organismu, zejména těch nižších organismů, jako kdysi ten klasický americký vědec *Jennings* o tom napsal, tak je úplně evidentní, že je jedna záležitost, jak se spravuje organismus uvnitř, to znamená třeba jednobuněčný organismus, tedy jakým způsobem má zařízeno, že to jádro ovlivňuje tu protoplazmu kolem, jaké jednotlivé granule jsou v té protoplazmě, jakou mají funkci, jak je to sehráno, jak je to obemknuto tou blánou buněčnou, jakou funkci má ta blána, za jakých okolností je možno ji probořit, buď zvenčí nebo zevnitř a tak dále. Tyhle věci, prostě jak funguje organismus. To je jedna věc. A za druhé, jak se organismus chová, to znamená, jak se vztahuje ke svému okolí. Tohle je prostě mimo veškerou pochybnost, když nám jde o to, jak se třeba buňka dělí, to je její vnitřní záležitost. Ale jak buňka obemkne nějaké těleso, pozře to, stráví a zbytky vyvrhne, to je vztah k ex, protože to těleso původně bylo mimo. Čili v té biologii tam to není možno změnit.

A teď přitomhleto je zjevné, že když organismus se vztáhne k něčemu mimo sebe, tak to znamená toto: že musí ze sebe nějakým způsobem vyjít. Například améba. Ta musí přestat mít svůj tvar a přizpůsobí se tomu tvaru toho tělesa, s kterým se setká. Teď ho obemkne, teď ho opleje. Musela sama sebe změnit, aby se vztáhla k tomu tělesu. A tohle, když organismus sám se změní, aby nezůstal v sobě, nýbrž aby vyšel vstříc něčemu mimo, tomu se říká aktivita. Primární aktivita. Teď tam *Jennings* například říká, že ta primární aktivita je nazdařbůh, že to není cílené a tak dále, to nás nemusí zajímat. Důležitá je ta aktivita. Ale ta aktivita má jakýsi cíl. A ten cíl buď přímo, nebo alespoň v přeneseném smyslu není mimo, nýbrž je uvnitř té améby. Když konkrétně jde o to těleso, tak cílem toho obklíčení znamená zatažení toho tělesa dovnitř buňky. A tam se teď všechny enzymy a co všechno má, do toho dávají a ty do toho bouchají, jestli by se to nedalo rozbít a vstřebat. Čili cílem je zasáhnout to těleso, chňapnout a přinést dovnitř. I když je to ve smyslu přeneseném, tak je to vlastně totéž.

Sice když chci poznat něco, co je mimo mě, tak to neberu a nestřím si to do mozku, ale dělám všechno možné, abych to nějak zvládl a abych alespoň ve svém myšlení to sevřel. Ono to nepozná, že to svírám, ale já to poznám. Já se k tomu pak chovám jinak. Já to opravdu uchopím, i když ne rukama nebo tou blánou jako ta améba, tak to uchopím myšlenkově. Čili je to vlastně analogie. I když je to v přeneseném smyslu, ta aktivita má ten jeden cíl, že já se toho zmocním. Ať už přímo rukama, že to sežeru, a nebo že se zmocním toho tak, že to zvládnou, že vím, co to je, že už s tím můžu pak pracovat, manipulovat, zařizovat různé věci a tak dále.

No a teď co to je, když člověk z té akce se vrací k sobě. Já prostě mám, když pracuju s něčím, mám jakousi zkušenost, kterou jsem původně neměl, ale ta zkušenost nezůstane v té věci. Když pracuju s lopatou a neumím to, nebo vesluju a neumím to, tak je to nacákané, mám tisíc příležitostí, jak se převrhnout a já nevím co všechno. Ale když dostatečně dlouho a opatrně a pečlivě vesluju, tak se naučím veslovat. Co to je ve mně, co vznikne, co nezůstane v tom vesle? Nepřejde do vesla a taky to nezanikne jako to moje veslování. Já když přestanu veslovat, tak veslování už žádné není a přestalo být. Čili zaniklo. Ale nezaniklo úplně. Něco je ve mně, co umožňuje, abych příště vesloval lépe než dosud. Já jsem se něčemu naučil. A to něco se týká toho veslování a těch vesel a té vody a té lodi a tak dále. Těch věcí venku. Čili já jsem nějakou zkušenost internalizoval, já jsem to zvnitřnil, já jsem to učinil svým. Přivedl jsem to do sebe. Čili existuje základní věc: subjekt je schopen akce, akcí, je aktivní, ale je schopen... on nepřechází ve své akci, ale je schopen se ze svých akcí vrátit k sobě. Kočka, když se olizuje, tak nepřejde ve své olizované chlupy nebo v jazyk, kterým se olizuje, nepřejde v to olizování, nýbrž se přestane olizovat a je stále kočkou. Což je trošku matoucí, ale to je jedna taková vymyšlenost zase z jiného příkladu. Subjekt je

schopen se vrátit k sobě. A když se vrací k sobě z té akce, tak s sebou přinese něco, co v něm původně nebylo. Čili on se k sobě vrátí, ale něčím obohacený. Něčím, co umožní, že příští akce bude v nějakém smyslu třeba efektivnější, šikovnější a tak dále. Takže my tady máme takový prototyp už na biologické úrovni. Prototyp toho, co to je akce jako vycházení ze sebe a co to je návrat k sobě. Přičemž u toho živočicha, zejména u toho primitivního nějakého organismu, jako je třeba buňka, ty bičíkovci třeba nebo, tak to vrátit se k sobě, to znamená být zase sám sebou. Na vyšších úrovních to znamená něco jiného. Na vyšší úrovni to právě znamená být něčím jiným. Což ovšem je už připraveno tou akcí, která vlastně znamená zvněčnění toho subjektu. Subjekt, když se pustí do nějaké aktivity, kterou předtím nedělal, znamená, že se zvněčnil. Že je to už jiný. Předtím nic nedělal a teď začíná dělat, nebo dělá něco jiného a teď dělá tohle.

Ale teď my potřebujeme na úrovni filosofické té vrstvy, kterou bychom nazvali třeba duchovní, mluvit o podobných věcech, které ovšem se v leččems taky odlišují. Člověk také duchovně je něčím, je konstituován nějak. A dá se to vysvětlovat jak psychologicky, sociologicky, ale taky filosoficky a nejrůzněji ještě jinak se dá vysvětlovat, jak člověk je to, co je. Proč třeba já, ať se snažím jak chci a ať to o sobě vím a chci se korigovat a snažím se korigovat, proč furt je ve mně zakotveno takové požitkářství, které sám nemám rád a jsem puritán, vím to prostě a do smrti se toho nezbavím. Tak to se dá vysvětlovat, jak to vzniklo a tak dále. Čili tato konstituce, duchovní a duševní konstituce člověka, dalo by se to ještě říct v jiných věcech, je taky něco, čím člověk je.

A teď s touto konstitucí se člověk vleče jako hlemýžď s domečkem nebo přesně řečeno jako sám se sebou. No a teď ten celej trik nebo celá ta senzace spočívá v tom, že člověk není jenom to, co je. To je taková zvláštnost. Pro celou antiku každá věc, každý člověk, každá skutečnost je, čím je. Proto se báli změny, protože to, co je, tak se nemění. Změna je něco, o čem se nedá vlastně nic povídat. Ledaže změna je jenom na povrchu, ale v podstatě je něco, co se nemění. A nám jde o to, co jest, to jest to, co se nemění.

No a teď ten největší objev moderní doby, moderní filosofie je, že člověk není pouze, čím je. Ten dvojitý smysl slova „je“, my bychom tady marně hledali smysl. Dá se to taky říct, že člověk je také a je zejména, čím bude. To jest on se něčím stává. Bytost je někým, kdo je na pohonu, kdo kráčí. Je spíše podoben větě než věci. Věc je celá najednou tady. Člověk nikdy celej tady najednou není. Člověk je podoben větě. Něco už bylo řečeno, něco právě zaznívá, ale smysl věty lze pochopit teprve, až to bude dopovězeno. A to je třeba očekávat. To můžeme odhadovat, ale můžeme se taky zmýlit. Lidský život je věta, která ještě není dořečena. A nemyslím tady na smrt. Je věta, která není skončená ještě ani ve smrti. Ta věta pokračuje dál a ten svůj pravej smysl ukáže, až bude dopovězena. A dopovězena nebude v okamžiku smrti, nýbrž mnohem později. A teď nemyslím jenom na nějaký takový křesťanský eschatologický představy, nýbrž to přece platí i v takový běžný občanský zkušenosti.

Kierkegaarda brali jeho současníci, *nota bene* pouze dánští, poněvadž jiní ho neznali, jako takového zajímavého a poněkud pikantního spisovatele. Filosofofa v něm nikdo neviděl. Když umřel, tak to bylo za potupujících a trapných okolností a celkem za to byl zapomenut, lidé na něj rádi zapomněli. A za deset, za patnáct, za dvacet let o něm prostě nikdo nevěděl. Až teprve za asi padesát let byl znovu objeven. Teprve teď víme, kdo to vlastně byl. Nebo pár lidí, pár desítek, pár set, pár tisíc na světě ví, kdo to byl. Kdo v té době věděl, kdo to vlastně byl? I když teda ve svých zápisnících on o sobě věděl a mnil o sobě dost vysoké.

Jinej případ je teda ve vědě třeba takovej Gottlob Frege, tady pan kolega to jistě zná. Napsal knížky, který vyšly, zůstaly na skladě bez povšimnutí ještě, až po dlouhé době, po celé generaci to vyhrabal Russell a teď se ukázalo, že on tam už psal o věcech, který Whitehead s Russellem vymysleli o dvě generace později jako první, a on už ukázal, že už nějaký Gottlob Frege to tam popsal v knize, na kterou nikdo nereagoval. No a zase se ukázalo teprve po dvou generacích, kdo to vlastně Frege byl. Čili ta věc je známá, dokonce na téhle rovině není potřeba myslet na nějakou eschatologii. Tím spíš, když křesťan ví o nějaké eschatologii, no tak ví, že ta věta nebude hned tak dořečena ani teda za sto let.

No a to znamená ale, že najít, čím člověk je, v té své největší hloubce, ve svém středu nebo tak, není možné. A to není možné proto, poněvadž ten pokus identifikovat člověka, najít jeho bytostné jádro, znamená chtít z něj udělat věc. Znamená odepřít mu budoucnost, v níž se může změnit.

Jiný hlas: ještě ukázat jako něco úplně jiného.

A z tohoto důvodu tedy to takzvaný nitro je potřeba buď objektivovat – a já jsem zatím nepřišel na jiné způsoby, jak by se to dalo v uvozovkách objektivovat, samozřejmě, že udělat tak nějak nezávislý na subjektu, že? Já jsem přišel jenom na to teda si to představit, modelovat jako přesýpací hodiny. Kde prostě jedna ta baňka je předmětná skutečnost, druhá baňka je nepředmětná skutečnost a subjekt je to zaškrčení. A subjekt vlastně je ne skutečnost sama, nýbrž je jenom průlinou, kterou je možná komunikace mezi nepředmětnou a předmětnou skutečností, že? To něco takového, jako třeba mluvím Heidegger o tom, že člověk, teda *Dasein*, že je to *Lichtung*, neboli mýtinou nebo světlinou, kterou prozařuje pravda. Prostě mezi pravdou a skutečností, řekněme, je zeď, v níž jsou tu a tam díry. A ty díry, to jsou *Dasein*, to jsou lidi. Což zas to má nedostatky, jako je známo, *filosofie* existence má základní nedostatek, že zapomněla na přírodu, že v přírodě jsou taky průliny, i když jiného typu. Ale na tom tolik nesejde, ten obraz je přítomen. No a teď teda se dostáváme k tomu našemu problému, že když člověk se pustí do aktivity, tak je schopen si uvědomovat, co dělá. Nemusí si to uvědomovat, ale může. A když si chce uvědomovat, co dělá, tak musí reflektovat. To znamená od své aktivity musí odstoupit a podívat se na ni z jiné roviny. Ale na té nové rovině je stále on tím, kým je. To je velká záhada ve chvíli, kdy už nejde jenom o takovej běžnej a triviální pokus o přehlednost toho, co jsem dělal, nýbrž o pokus pochopit, co vlastně to znamená, že toto dělám. O pochopení smyslu toho, co dělám. A smyslu ne pragmatického bezprostředního, ale smyslu vcelku. Kdy to chci prostě zarámovat nějak, kdy tomu chci dát kontext smysluplný. A v téhle situaci člověk musí udělat něco víc. Nejenom odstoupit od své aktivity, počkat, zastavit se, jak tady říkal Pavel. To nestačí. On musí udělat krok opačným směrem. To asi měl Mirek na mysli, když mluvil o tom zavrtávání, že? Krok opačným směrem, to znamená, on odstoupil nejdřív od své aktivity, že přestal dělat a usebral se jako.

Jenomže teď ještě musí udělat něco dalšího, musí od sebe odejít, ale opačným směrem. Ne do aktivity, do té křečovité a furt teda takový nervózní neurotický aktivity, že? Musí odstoupit nejenom k sobě, ale ze sebe k tomu, co ho posledně oslovuje. A to, co ho posledně oslovuje, ať už to nazveme bůh, pravda nebo nejvyšší dobro – lidé to nazývali různě, že, hlubina třeba – tak k tomu musí zase sám sebe opustit. Existuje jakási analogie, jako když člověk chce něco udělat, tak nesmí zůstat sedět, ale musí ze sebe vyjít a začít pracovat. Tak když se chce usebrat, když chce prohloubit své nitro, nebo jak to tady Mirek říkal, tak musí taky odstoupit od sebe, opustit se a vydat se v šanc té výzvě, která ho oslovuje.

Proto svým způsobem aktivita zaměřená k okolnímu světu je právě tak ek-, jako aktivita zaměřená k tomu niternému, nebo přesněji řečeno nepředmětnému světu. My jsme si tady, když jsme mluvili o tom obraze, že musíme rozlišit mezi tou vnější stránkou, to jest tím pomalovaným plátnem a tím rámem, a mezi tím dílem, které je za tím, kterému musíme porozumět, ke kterému musíme proniknout, který nemáme před sebou vlastně, že? A ukazovali jsme si to, že tím spíše to třeba u knihy nebo u nějaké skladby napsané v notách, že tam prostě to vůbec, to je jenom šifra, kterou je třeba přechít. Tak podobným způsobem člověk musí ze svých okolností, který jsou jenom šifra, ze svých životních osudů a situací, který jsou jenom náznakem, se musí dobrat čehosi podstatného, toho smyslu, o který jde. A ten je za tím. A on to nenajde jinak než aktivně. On musí také vyvinout nějakou aktivitu. Tak jako když chceme porozumět nějakému obrazu nebo nějaké hudební skladbě nebo a tak dále, nějakému uměleckému dílu, tak to musí udělat aktivně. Nemůžeme splynout. Není s čím. My to musíme nějak vydobýt. My tomu musíme dát svou vlastní krev, aby to ožilo. Ovšem ta krev to nedělá. My se dáme k dispozici, aby to ožilo, ale žije ono, ne my. My si to necháme říct. My tu krev dáme proto, protože očekáváme od toho něco dobrého. My očekáváme, že nám to něco řekne, že nám to řekne něco, co jsme si neřekli sami. My očekáváme, že v tomto vyjití ze sebe, který není vyjití do vnějšího světa, nýbrž do vnitřního světa jakéhosi, což je jenom pod tou průlinou ten druhý svět, ta druhá baňka, my očekáváme,

že se tam s něčím nebo s někým setkáme.

A teď přichází to hlavní. Aby se člověk setkal s pravdou, tak nesmí ten svůj domeček hnízdni tahat s sebou, nýbrž musí z něj vylézt. To je zas obrazně. Musí vylézt sám ze sebe, musí nechat sám sebe za sebou. Musí se otevřít tak, že z něj už nic nezbyvá. Čím víc to dokáže, tím blíže, tím podstatněji vejde v kontakt s pravdou, nebo s Bohem a tak dále.

A teď je tam další důležitá věc, že tento kontakt není ničím uklidňujícím nebo utišujícím, není to ničím cílovým, ale je to jako – přirovnal jsem to k tomu, jako když se setká oheň s vodou, nebo bychom mohli říct, jako když se stejně nabitě částice setkají. I když jsou proti sobě ostře vystřeleny, tak prudce od sebe odskočí.

Pravda nepřipustí, abychom u ní zůstali, u ní setrvávali, abychom v ní spočinuli. Ta pravda nás vykopne okamžitě zase zpátky tou průlinou do toho vnějšího světa. A vykopne nás proto, že její výzva je výzvou k tomu, abychom nadále svůj život proměnili a žili s ní, s pravdou. Abychom uskutečnili pravdu, abychom se dali pravdě do služeb, a tím změnili svůj život.

A to můžeme udělat jediné tak, když vylezeme zase do toho druhého světa a tam se pokoušíme to nějak dělat. K tomu nás ta pravda vede. To je podstata té její výzvy, která nás oslovuje. Nejde o to, abychom v nějakém mystériu najednou pochopili souvislosti všeho se vším a teď je to všechno jasné a já v tom budu. Tak to nikdy není. Setkání s pravdou znamená vždycky vybuzení k nějaké aktivitě a v každém případě k pohybu.

My se dostáváme do pohybu na různých rovinách. Do pohybu sami se sebou, se svým nejbližším okolím, s dalším okolím a tak dále a tak dále. A k tomu nás ta pravda přímo nutí. Kdo chce pravdu, toho ta pravda na tu čouhavou hlavu řachne, v jednom dobrém smyslu. Hlavu mu rozbije.

Hejdánek: Tak já už nebudu dál o tom vykládat. Mně šlo o to teď vyložit to jiným modelem. Samozřejmě jsem neřekl nic nového, ty podstatné věci všechny znáte. Ale co je nové, je ten způsob, jak se o tom mluví. Mně se zdá, že tento způsob je schopný, je nosný k tomu, aby integrovaně, jako sjednoceně mluvil o skutečnostech na nejrůznějších úrovních.

Tímto způsobem, touto metodou můžu mluvit o těch amébách, o primátech, o lidské společnosti, o duši – tedy o duševním životě – a můžu mluvit o bytostné lidské, nebo jak bych to řekl, o bytostném pobytu nebo *Dasein*, o existenci lidské bytosti. A je to všechno nějak zorganizované, je to nasměřované tak stejně. Není to přeházené, jednou tak, podruhé tak. To myslím, že je jediná ta výhoda. Jinak ta skutečnost, ta celkem bych řekl, že je vám známá, až na některé detaily, kde jsem třeba tam říkal, že ta pravda nás vrací do světa. To není obecně přijatá záležitost. Řada autorů, zvláště starších, má dojem, že poznat pravdu je cosi jako vrcholný okamžik nebo cíl života, že dál už pak je zbytečno cokoli dělat.

Jiný hlas: A pravda nás vrací do světa? Nebo my víme, že pravda je nejen dospět k něčemu a zase se do toho světa vrátit?

Hejdánek: Ne, to my víme, protože to reflektujeme. To víme až druhotně. Ta pravda sama nás vrací.

Dokonce je to tak, že my ze zkušenosti můžeme potom vyvodit takové pravidlo, že pokud nás něco nevrací, tak to není pravda. Jakmile tedy prostě máme dojem, že něco je pravda a setrváváme u toho a strašně se v tom bahníme, tak je úplně zaručeno, že to není pravda.

Jiný hlas: Čili jakmile my víme, že pravda je vrátit se do skutečnosti – ne že je pravdou vrátit se, že pravda nás vede k tomu, abychom se vrátili, že nás nakopne přímo do té skutečnosti zpátky, ne že pravdou je vrátit se.

A když říkáte, že správné je vrátit se do skutečnosti...

Hejdánek: To dodatečně můžeme říct, že to je asi správné. Když nás k tomu vede pravda, tak to asi je správné. Jak my máme vědět, jestli je to správné?

Jiný hlas: Ale kam pak se potom zase vracíte zpátky do skutečnosti?

Hejdánek: Já jsem mluvil o bahnění v pravdě, čili nevracet se do skutečnosti.

Jiný hlas: Neznamená to pro vás, ale není pravdou rozšiřovat libovolně? Co je tady to vrácení se do skutečnosti?

Hejdánek: To je návrat tam, odkud jsme původně odešli, abychom reflektovali a extatovali.

Jiný hlas: A jaký je poměr k pravdě? Pravda vracela, ale jinak je to jenom obyčejný pohyb? Jak se to dá jinak pojmenovat, to vracení se do skutečnosti?

Hejdánek: To je potřeba teda – já myslel, že konkretizace není potřeba. Tak třeba matematik, příklad nějaký si musím vzít, nebo biolog, který původně patří k lamarckovskému směru, teď nastuduje, jak vypadá fauna a flóra v Austrálii, a najednou se mu udělá myšlenka, že se to nedá vyložit jinak než *darwinisticky*. A dá za pravdu Darwinovi.

Tak ještě předtím, než dá za pravdu *darwinismu*, což je zase zablokování, prostě něco už hotového, jenom se přiklonil k něčemu. Tak v tu chvíli, kdy on je přesvědčený lamarckovec a teď se setká se skutečnostmi, které jasně ukazují, že lamarckovský koncept je nesprávný, nebo že přinejmenším má některé nesprávnosti v sobě. Tak to je moment poznání pravdy. Jakési omezení, vymezení pravdy. Tak prostě se mu ukázalo kus, kus světla pravdy a v něm se ten *lamarckismus* ukázal jako takový, že nemůže obstát, že prostě jako vadný.

A teď tento člověk nikdy není v tom stavu, že prostě si sedne a teď tam blekotá, jak najednou prozřel, je to tak krásné, hluboké a tak dále. Jak mu to nenapadlo, tak první, že zatelefonuje, zavolá známým a teď mu bude vykládat, že to je takhle, přece to není možné, ten *lamarckismus* a tak dále. A ten mu nebude věřit a řekne: „Človče, tys ses zbláznil, ty zrazuješ našeho učitele.“ Tak odejde za druhým, teď to bude všude šířit, bude se scházet mezi lidmi, bude rvát, bude se chovat nespolečensky.

Tak to je moment, je vracení se do té skutečnosti. On nemůže opustit společnost *lamarckovců*, kam chodil a kde byl vyznamenávaným členem. On se tam musí vracet a musí se pokoušet, třeba marně, několik let je přesvědčit o tom, že se mýlí.

No, to je vždycky problém, když se mluví... ovšem samozřejmě tohleto zkonkrétnění zas má určitou nevýhodu, že tam přicházejí ke slovu některé psychologické momenty a sociální momenty a tak dále. Je to prostě vždycky omezené. Tak proto je lépe to říct obecně, že to je takové čistší. Ale když je to tak obecné, že už pak to není srozumitelné, tak se nedá nic dělat než uvádět příklady. Tak to jsem rád a teď kdyby se ukázalo, je docela myslitelné, že to ještě furt bude znamenat, i když teda zas na jiném místě, další nepochopení. No, tak je potřeba s tím zase vyjít a zase si musíme zvolit nějaký jiný příklad, který se k tomu furt přibližuje. Samozřejmě tohle není model, podle kterého by se všechno dalo vyložit, tohle o tom *lamarckovství*.

Jiný hlas: Já jsem to myslel asi v tom smyslu, že člověk, který si vyloží ten a pochopí *Lamarcka*, tak už pochopil kousek *Lamarcka* a stačí mu to a už nebude rozebírat dál ten jeho systém nebo pracovat v tom systému, prostě mu stačí, že pochopil pravdu. A vracení se do skutečnosti jsem rozuměl tím, že on se od toho *Lamarcka* odpoutá a jde zpátky zase do jakési aktivity, do té práce, že zase přechází v kombinaci od poznání toho obecného.

Hejdánek: To jsem viděl, navracení se do skutečnosti.

Jiný hlas: No, tak ovšem tím se úplně nechápe ta pravda, která rozhoduje, jestli ten *lamarckismus* je správný nebo nesprávný a jestli to naše navracení do skutečnosti je správné nebo nesprávné a tak dále. Tato dimenze tomu chybí.

Jiný hlas: Zároveň si myslím, že předtím jsme to říkali jako aktivitu, kterou potom už pojmem nesením si s sebou něčeho nového. Souvisí to s tím. Takže by to bylo u toho příkladu s tím vyslovováním. Jako jestliže teda vycházíme z té pravdy nebo k reflexi té pravdy, tak vyvineme aktivitu, z které nám něco zůstane. Také si myslím, že se to dá, nebo souvisí to i s tímhle tím být s tou pravdou, protože to je také aktivní způsob.

Jiný hlas: Čili nejde tedy úplně zas o to ji opustit nebo ji vynechat, když se navracíš zpátky.

Hejdánek: To jest, není to tolik jenom pohyb, nýbrž tím setkáním s pravdou, podobně jako setkáním s vyslovováním, člověk něčeho nabyt, co předtím neměl. Takže už to není jenom pohyb, nýbrž já už jsem jiný. Jenže když odstoupím od sebe, tak já jsem sice jiný, ale ten pohyb může probíhat v nějaké dimenzi, která je zase odstouplá ode mě. No, to je právě ono. Ten návrat totiž není možný jinak než skrze ni.

Pravda mě, který odstoupil od sebe a nechal se za sebou, pošle zpátky zase ke mně. To je naše zkušenost. My se cítíme náhle my, ale v distanci jsme se stali jinými. Jsme to stále my, ale...

A klasické pojmenování této změny, kdy jsme jiní, a přitom jsme to my, se jmenuje *metanoia*. Což je dost nevhodný termín, protože nese všechny znaky tohoto helénismu, protože *metanoia* znamená původně změnu smýšlení. Přičemž vůbec nejde jen o změnu smýšlení, jde o změnu celého života. Čili spíše by to byla *metabiosis* nebo tak něco.

Napadlo mě, že daleko líp než na tom *Lamarckovi* a *Darwinovi* a tak dále, je to vidět třeba na *Aristotelovi*. Celá středověká filosofie a přírodověda, která k tomu patřila, se barvila *Aristotelem*. Máme pouhou dogmatiku. To jest, když šlo o to, jestli mouchy mají šest nebo osm nohou, tak nikdo nechytil mouchu, aby počítal, kolik má nohou, nýbrž šel do *Aristotela* a vyčetl, kolik *Aristoteles* říká, že má nohou. A učené disputace se točily jenom kolem výroků *Aristotelových*. Celá přírodověda spočívala ve vykládání *Aristotelových* spisů o fyzice a o zvířatech a o počasí a takových věcech.

Tam tomu chyběl ten odstup od *Aristotela* a konfrontace, na základě které by se ukázalo, jestli opravdu ten *Aristoteles* je správný, nebo ne. Čili tam chyběla ta dimenze, v níž se teprve může jakékoli učení, jakákoli formule, dogmatická nebo jiná, ukázat jako pravdivá nebo nepravdivá. Tam tohle chybělo.

Tradičně se říká, že podstatou vědy je pochybování, ale nejde o pochybování, jde o tento základní, to poodstoupení od jakéhokoli i mého tvrzení, tak aby se to ukázalo ve světle pravdy vedle toho, co se řekne, a vedle toho, co já považuji za správné nebo nesprávné, to, co já dělám, jestli s tím souhlasím nebo nesouhlasím. Vedle toho ještě tady je další dimenze, totiž dimenze pravdy, která je nad tím, co řekl *Aristoteles*, i nad tím, co já si o *Aristotelovi* myslím. A já musím být otevřený, já to nemám nikde v žádném lineáru, žádné měřítko nemám v ruce, abych to přiložil a zjistil. Já prostě mám jedinou možnost: otevřít se vůči pravdě a stále znovu nechat na sebe útočit, poslouchat ji, nepřekřikovat ji tím, že cítuji pořád *Aristotela*. Poslouchat, jestli se náhodou neukáže některá ta moje formulace nebo *Aristotelova* formulace jako vadná. Tato základní ochota k revizi je součástí té otevřenosti vůči pravdě. A ta otevřenost znamená, že já sám sebe dávám jaksi do závorky. Já jaksi nezůstávám vězněm v sobě, nejsem zabetonovaný, zabetonovaný ve svých představách a ve svých myšlenkách.